

Hembygdsforskaren Alfred Lind

Av Gunnar Andersson

Längst bort österut i Hörby kommun närmare bestämt i Långaröds socken, har en person bott och verkat som på sin fritid forskade fram och dokumenterade en kulturhistoria väl värd att erinra om och bevara till kommande generationer.

Hans namn var Alfred Lind, född år 1880 i Öneköp, där han växte upp och bodde fram till 1939, då han slog sig ned i ett hus i Långaröd, som han själv byggt. År 1960 flyffade han till Lundegården i Hörby, där han ensam residerade i en liten fristående byggnad vid det dåvarande ålderdomshemmet. Eftersom han alltid avskytt sysselslöshet, fortsatte han oförtröttligt med skrivarbeten och frihandsteckningar. När han fick besök tog han fram sitt dragspel och underhöll med gamla favoritlåtar och visade gärna också upp sina senaste snidade figurer och gubbar. Alfred Lind gick bort 1968.

De aktiva åren

Linds yrke var egentligen lantarbetare. Men han var även kunnig i en rad andra yrken. När han gick i skolan fick han under sommarloven ut kl. 6 och vakta gäss och får. Sen var han dräng hos ortens lantbrukare. En tid arbetade han vid Maltesholms cementfabrik och vid Hököpings sockerfabrik. Han arbetade också i många år på Långaröds kyrkogård. Sitt största livsverk utträttade han där sommaren 1927, som kan beundras i all framtid. Det var hans händers verk som åstakom den fina muren på omkring 300 meters längd runt den nya kyrkogården. Så fin och så noggrant lagd av naturliga stenar hopsamlade ute i markerna, att ingen yrkesman i världen kunnat gjort ett bättre arbete.

Alfred Lind hade också hjälpt till med arbetet att restaurera Långaröds kyrka år 1903 under ledning av byggmästare Johan Liljenberg, Hörby.

Alfred Lind berättar: "Vi arbetare som hjälpte till med kyrkorestaureringen hade 11 tim. arbetsdag och 20 öre i timmen. Eftersom bl a alla murytor invändigt skulle omputas, var det nödvändigt att avlägsna hundraåriga kalkstryckningar. Det var under arbetet härmed som de bortglömda valvmål-

ningarna upptäcktes. Dessa hade överkalkats på 1500-talet som en följd av reformationens motstånd mot helgondyrkan och helgonbilder. Jag var satt till att skala av kalken i valvkuporna och upptäckte att där var färg bland kalkflagorna och det blev orsaken till att jag försiktigt skalade av kalken på c a en kvm och fick fram något som liknade en mänsklig gestalt, men med en "fysionomi" (uppsyn) som var särskilt anskrämlig. Jag måste erkänna att jag blev lite paff av att plötsligt stå ansikte mot ansikte med en gestalt som kanske var ända från gamla testamentets tid."

Pensionerad

Efter pensioneringen ägnade Alfred Lind sig helt åt sin kära forskning. Då han inte besökte Landsarkivet i Lund eller Rigsarkivet i Köpenhamn, cyklade han omkring i bygden och besökte folk och bondgårdar och fick dem att plocka fram gamla handlingar såsom lagfarter, köpebrev, dragonkontrakt m m. Vidare intervjuade han gamla människor om vad de upplevt och minde från forna tider.

Allt skrev han av för att sen snyggt och prydligt föra in i någon av sina böcker med rubrik: "Från gamla tider". Fick han tag på gamla kort föreställande gårdar, kvarnar o d så ritade eller målade han av dem. Även gamla kyrkan i Hörby, de gamla prästgårdarna i Ö Sallerup och Långaröd och kronoboställena i Skepperöd och Stänkelösa är motiv han detaljrikt och fint avritat, till glädje för framtida forskare.

Genom sitt hängivna samlarintresse fick han en god inblick i de olika byarnas historia och släkterna, som där levat och bott i sekler tillbaka.

Om Sjököps by har Alfred Lind bl a skrivit: "Sjököpsgården är den enda gården i byn. Den omfattar 260 tunnland i Sjököp och 110 tunnland i Farhult som genom s k hemgift hade kommit att tillhöra Sjököpsgården.

Intill gården låg en sjö som upptog en yta av 8 tunnland. Den utdikades under första världskriget av Kronan, (som 1912 inköpt gården) i syfte att

kunna bearbeta en intilligande mosse. Men resultaten blev endast att den lilla idylliska sjön förminskades och sakta började växa igen.

Sjököps by ligger i Långaröds socken i Färs härad, men vid storkommunindelningen 1952, då Långaröd och Ö Sallerup slogs tillsammans, blev socknen överförd till Frosta – Eslövs domsaga och från kommunindelningen 1969 tillhör Långaröds socken Hörby kommun.

Sjököpsgården

Ägaren av Sjököpsgården under åren 1795–1829 hette Olof Andersson, född 1763. Han var son till nämndemannen och riksdagsmannen Anders Olsson Långaröd, som var riksdagsman i bondeståndet för Färs och Frosta härader åren 1769–70, 1778–1779 och år 1786. Däremellan var Frosta representerat. I gamla tider var det brukligt att härader utsåg representanter var sin gång av kostnadsskäl. Detta pågick fram till år 1865, då Ständsriksdagen upphörde och tvåkammarsriksdag infördes, med ett helt nytt representationssystem.

Vid riksdagsvalet den 12 febr 1800 föreslogs åter Anders Olsson, men han avstod till förmån för sin son Olof Andersson, som enhälligt valdes att representera bondeståndet i Färs och Frosta härader på riksdagen i Norrköping år 1800.

Vid valet 1809 stod Frosta härad i tur att välja representant och valet föll på nämndeman Sven Månsson i Bönhult. Ellestorp och Bönhult tillhörde i äldre tider, fram till mitten av 1800-talet, Ö Sallerup och således Frosta härad. Några handlingar som visar att Sven Månsson bevisade riksdagen 1809, då Karl August valdes till tronföljare, har inte kunnat hittas.

Inom parentes kan nämnas att Sven Månsson, i en ålder av 59 år, den 3 nov 1825 mellan kl 4 och 5 om aftonen fallit av sin häst och omkommit strax öster om Äspinge mot Benarp. Vid platsen för olyckan är rest ett litet kors, gjutet i järn, troligen från Huseby i Småland, med följande inskription:

RIKSDAGSMANNEN

SVEN MÅNSSON

BÖNHULT

Sv. ps. 461: 5–6

Till urtima riksdagen år 1810 i Örebro, då ny tronföljare skulle väljas efter Karl August som avlidit, efter att ha fallit av sin häst i Kvidinge den 28 maj 1810, stod Färs härad i tur att välja riksdagsman. Trots detta hade Länsstyrelsen förlagt valet till Hörby. Sammanträdet hölls den 29 juni 1810. Eftersom Färs stod i tur att välja, brydde sig en del socknar i Frosta inte om att skicka ombud, dessutom var de ombud som kom tillstädes splittrade och

Alfred Lind i sin krafts dagar.

lade sina röster på tre olika kandidater. Ombuden från Färs tog för givet att omvälja Olof Andersson, men denne avböjde och föreslog istället sin f d dräng Nils Månsson från Skumparp som synnerligen lämplig. Sockenombuden i Färs trodde på Olof Andersson och valde enhälligt Nils Månsson till riksdagsman. Denne representerade sen bondeståndet för Färs och Frosta härader i 25 år.

Olof Anderssons dagbok

Det som är särskilt intressant med Olof Andersson är att han under hela sin tid i Sjököp förde dagbok, där han noga antecknade vad som tilldrog sig på gården. Tyvärr blev en del av hans anteckningar uppeldade av obetänksamma efterträdare till gården.

Alfred Lind lyckades emellertid få tag på en del anteckningar som därmed har räddats till eftervärlden.

Som sig bör började Olof Andersson med förberedelserna till bröllopet den 12 juni 1785. Han redogjorde noga för "Brogemansutrustningen" (brudgummens kläder) och talade om vilka hantverkare som tillverkade de olika plaggen och vad de kostade, samt när de olika gästerna reste hem. Bröllopet varde i sju dygn och försiggick i L Långaröd i brudens hem.

Den första anteckningen för året var alltid densamma: "Nyårsdagen var jag i kyrkan". Lika säkert antecknades varje gång han gick till "altars" (nattvard). Dagboken för året började alltid med en varm bön till Gud om hans nåd och välsignelse för det nya året. Året 1800 avslutades denna bön med: "Herre Gud jag usla stoft och aska, beder Dig att Du ville av nåd och barmhärtighet hugna oss detta år."

De tre första månaderna på året är livet i Sjököp sig tämligen lik. Man tröskar med "pläjl" och mäter upp säden i skäppor. Slår upp bränne i skogen och kör hem ett lass då och då. Skottar snö eller "traar" på bruksvägen. Med "traar" menas att man jämnar till de värsta snödrivorna med skyffel och sen kör fram och tillbaka med hästar och släde tills där blir någonlunda körbana.

Fram i mars noteras noga hur många "spänne" hö och halm som återstår. (Spänne är uttryck för utrymme mellan två par sparrar.) Av all olycka, fruktar man foderbrist allra mest. Våren 1799 var fruktansvärd kall. Den 25 maj heter det: "Den 25-te låg ännu sny på mina marker och jorden är så våt att vi inte kan harva. Gud Fader Son och den Helige Ande förbarma dig över oss arme syndare." Så talade han om den svåra foderbristen och att många har endast "takbås" att ge djuren.

Rågen skulle sås före april månads utgång och kornet före maj månads utgång. Först brändes kratet upp, det man kört ut på åkrarna på hösten. Sen kördes stenen bort, den man kölrat sönder på hösten. Därefter skulle all gödseln köras ut. Före sådden ristades, ärjes, tväras och harvades. I början av juni rensas riset bort från ängarna.

Under juni täcks tak, lagas längorna och vägar. Vidare svarvades hjulnav, som sen såldes på marknaderna.

Omkring 10 juli började höstslåttern, som hade mycket stor betydelse. Det tog ca en månad att slå gräset på de 26 ängslotterna. Under goda år kunde de ge upp till 150 lass hö.

Så snart höet var inhöstat började rågskörden. Olof Andersson uttryck att skära på "rogen" tyder på att rågen skars med "sigel" (skära). Den 22 augusti 1797 skrev han: "Åke och pigorna begynte att skära på rogen och Per och jag tog korn av, på Röråker". I slutet av augusti eller början av september har han inhöstat.

Skörden växlar

År 1799 sår han 29 skäppor råg och 36 skäppor korn samt 3 skäppor havre. (En skäppa, "torra varor" = 36,6 liter.) Han får 19 skäppor råg, 188 skäppor korn och 13 skäppor havre. I augusti har han mycket att ordna med bina. Under september

skördades även humlen. Bönderna var enligt lag skyldiga att ha ett visst antal humlesträngar vid varje hemman. I denna månad skulle kolmilan klädas och kolet rakats fram, för att säljas i Ystad för 13 daler s m pr lass. I början av oktober tages jordpärorna upp. "År 1797 den 6:e och 7:de oktober tog vi in våra jordpärar och där blev 11 skäppor stora och 2 skäppor små pärar."

Ollonsvin

I september var Olof Andersson mycket upptagen med ollontaxering. Först skulle ollonskogarna granskas och sen skedde taxeringen på möten, där antalet ollonsvin bestämdes för de olika byarna och hemmanen. Om ollontaxeringen står i dagboken 1798: "Den 15:de hade vi granskning på vår ollonskog. Den 17:de var jag i Vallarum på ollontaxering och jag fick till mitt hemman 30 svin påsatta." Sen räknar han upp åtta av de närmaste byarna i vilka han får sätta ollonsvin, tillsammans över 300 svin. För att ta nytta av ollonen får han nu ge sig ut i byarna för att köpa upp grisarna, som skall brännmärkas och ringas och sen delas ut i de olika byarna.

I slutet av november pågår sen svinislakten. År 1798 slaktade han på tre dagar 50 svin. Av dessa får kyrkoherden ett av de bästa. För övrigt antecknar han noga hur mycket fläsk han erhållit i lispund.

Nu stundade även intagningen av besättningen. År 1799 hade han 11 hästar, 24 fäkreuter, 17 får, och 5 bikupor. Hästarna går ute hela vintern, men kommer hem på kvällen och får lite foder. Inkomsterna får han huvudsakligen av djuren och skogen. Årligen säljer han ca 100 lass bränne. Kreaturen ligger honom varmt om hjärtat och i samband med den årliga inventeringen följde alltid en innerlig bön till Gud att han ville hålla alla hans kreatur vid makt och slutar med: "Ja, Herre lägg din välsignelse i vårt bröd och foder till kreaturen, att ingen må lida hunger och nöd."

Livet på gården

Livet har tydligen gått lugnt och stilla fram i Sjököp. Man spinner och väver av eget lin och ull. En gång om året kommer sockenskräddaren och skomakaren. Lädret var också tillverkat av egna hudar och berett med egen bark.

Man lyser sig med tranlampor eller talgljus, stöpta av talgen av de sex eller sju baggarna man slaktade varje höst. Det var nödvändigt att spara på lyset, ty tran kostade 3 daler s m för stopet. Detta var en betydande summa förstår man, när man jämför att ortens skolemästare avlönades med 30 daler s m pr år.

Sådana saker som kaffe och socker hördes ej av på 1700-talet. Man bryggde sitt eget dricka av egen malt. Man brände också sitt eget brännvin. För att utfä 9 till 10 stop brännvin åtgick c a 2 skäppor korn. (Ett stop = 1,308 liter.)

Pastoratets präster

Givetvis har Alfred Lind utförligt redogjort för Ö Sallerups och Långaröds pastorats präster, från reformationen år 1536, då Skåne tillhörde Danmark fram till 1960-talet.

Allt vad han inhämtat från "Lunds stifts herdaminnen" är utförligt redovisat. Särskilt den danskfödde prästen Jens Hendriksen som kom till pastoratet år 1648, den ryktbara parken i Ö Sallerup som han lät anlägga och det unika gravmonumentet i form av en kista, med inskriptionerna på danska, latin och runskrift han iordningställde åt sig, har fått många sidor i Alfred Linds bok från "Gamla tider". Jens Hendriksen var den präst som tjänstgjort i pastoratet under längst tid, nämligen i 41 år. Därefter kommer Simon Palm, som f statministern Olof Palme härstammar från, med 37 år och J H Hägglund, som tjänade pastoratet i 30 år.

Vägarna

I Alfred Linds anteckningar finner man avskrift av protokoll från sammanträde angående "Vägdelening i Långaröds socken på grund av Kongl. Majestäts Nådeliga utslag af den 12 juni 1856" med påbud att upprustning och underhåll av landets vägar skall ske och att uppdelning i väglotter inom byarna skall verkställas. Beslut skall också fattas om hur kostnaderna för byggande och underhåll av broar skall fördelas.

Samtliga hemmansägare var närvarande och det gällde att uppmäta och taxera vägarna, så att varje delägare, efter mantal, skulle få sin väglott sammanhängande och på egna ägor, eller så nära därintill som möjligt.

Många sammanträden fick hållas och många stridiga viljor måste enas, innan parterna var överens om utstakningen av väglotterna och vägdirektionen kunde väljas, som skulle efterse vägansningen och underhållet av broarna. Först den 29 okt 1859 kunde denna förrättning avslutas.

Alfred Lind, som läste igenom alla socken-, kyrko- och kommunalstämmors protokoll och skrivit av de viktigaste besluten, har från kommunalstämman den 20 dec 1867 antecknat:

"Beslöts att arbetsförtjänst skall beredas karls-personer som saknar arbete och skall av innehavare av helt mantal vara skyldiga att låta krossa 48 tunnor, (halvt mantal 24 tunnor) stenskärv (en tunna 146,6 liter) och betala dessa med 25 öre pr tunna

och skall hemmansegaren vara skyldig att själv betala kostnaden".

Fattigdom och fattigvård

Om detta har Alfred Lind skrivit: "Fattigdom är utan tvivel lika gammal som människosläktet. I gamla tider löste man åldringsproblemen, enl gamla sägner, med den s k ättestupan där gamla och orkeslösa knuffades utför en hög berghäll. Detta skedde med en lång stång som alla anhöriga skulle hålla i, så att alla gemensamt delade ansvar och skuld. Denna vidriga avrättning lär dock aldrig ha förekommit i denna landsända".

De gamla som hade en någorlunda bekymmersfri ålderdom, var de som hade ägt ett hemman. Det var vanligt att i samband med överlåtandet av detta inrättades ett "undantag" som tillförsäkrade dem husrum, bränsle, en gris, potatis, mjölk m m.

Men för de som inte haft gård eller barn och inte längre orkade uträtta någonting, när olika krämpor satte in och inga pengar fanns, var tillvaron fruktansvärd. Då var det inget annat att göra, än gå till fattigvårdsnämnden och ödmjukt be om en eller två kronor i månaden för att nätt och jämt kunna uppehålla livet.

När de sen inte längre kunde bo kvar i sina husrucker eller backstugor fick socknen ta hand om dem. År 1864 anmodade Landshövdingeämbetet socknen att ingå en förening med annan kommun för gemensam fattigvård, men förslaget avslogs enhälligt, av kostnadsskäl.

Återstod inte annat än att utackordera de fattiga och orkeslösa på socknen -efter 1863- kommunalstämmorna. Det var bönderna som åtog sig att för viss ersättning inhysa och föda dessa "fattighjon" under avtalad tid. Dessa fingo sen fortsätta till nästa bonde och ny underhållsperiod. Sådana "gamla" kallades också "rotehjon" och systemet kallades "gå på rote". Ett synnerligen förnedrande system. Även föräldralösa och barn till ensamma mödrar kunde i enstaka fall utplaceras på detta sätt, berättar Lind.

Lego- och tjänstehjonsstadga

"För den egendomslösa befolkningen var försörjningsmöjligheterna mycket små under förra seklet. För att barnen så fort som möjligt skulle bidra till sin försörjning måste de ta tjänst hos bönderna redan vid 7-8 års ålder. Pojken som vaktpojke, vut-tehöre, (egen erfarenhet). Flickan som barnpiga där sådan behövdes. Efter konfirmationen måste de ta tjänst som dräng eller piga. Hade de tur kunde de få tjänst hos frikostiga och förstående husbönder, men de kunde också råka ut för hårda och samvetslösa sådana."

*Pedagogattityd från förra seklet. Skollärare Lundström,
Långaröd med käppen som han frikostigt lät pojkarna smaka.
Ritad av Alfred Lind.*

Här följer del av ett "dokument" som talar ett tydligt språk: "Kungl. Majestäts Nådiga Lego- och Tjenstehjonsstadga för Husbönder och Tjänare av den 23 mars 1833. Paragraf 1: Felar tjenstehjon av lättja, vårdslöshet eller olydnad, eller eljest förer ett oordentligt eller straffbart levnadssätt ege Husbonde med allvarsamma föreställningar och om de inte hjälpa, med måttlig husaga söka sådant rätta." Denna husaga fick dock inte vara strängare, än vad som uttryckes i Missgärningsbalkens 36 kap. § 2 där det heter: "Slår Husbonde eller Matmor tjenstehjon sitt, så att det därav varder lamt eller lytt, ligge det i laga bot, som misshandel".

Ny kungörelse kom år 1858, som avskaffade husaga ur legostadgan. I denna fanns dock ett tillägg: Undantag göres för tjenstehjon av manskön

under 18 år och qvinnokön under 16 år, som fortfarande må med måttlig aga tillrättavisas. Först år 1920 upphävdes dessa sista bestämmelser om husaga att vara lagligt tillämpliga.

Detta är enbart glimtar av det material Alfred Lind samlade under årens lopp. Längre diskuterade intresserade i Långaröds socken möjligheten att trycka och ge ut dessa samlingar i bokform, men det var främst det ekonomiska som lade hinder i vägen. I samband med Föreningsbankens 70:de verksamhetsår 1989 i Önnköping beslöt styrelsen att sammanställa och ge ut boken "Min hemsocken, Långaröd" av Alfred Lind och tillägna sockenborna denna. Att boken har stort kulturellt värde även för icke sockenbor är obestridligt.